

XVIII. YÜZYILDA RUSÇUK KAZÂSİ ÖRNEĞİNDE OSMANLI CEZA HUKUKU VE UYGULAMALARI*

Duygu TANIDI**

ÖZ

Osmanlı Devleti'ne bağlı Rusçuk kazâsının ceza tarihi hakkındaki bu çalışma, mahkeme kayıtlarının (şer'iyye sicili) analizi üzerine kurgulanmıştır. Ceza kavramının Osmanlı taşrasındaki uygulamasının küçük bir kesitini ortaya koymayı hedefleyen çalışmada, mahkeme hükümleri incelenerek tespit edilmiş ve bu hükümler ceza çeşitlerine göre tasnif edilerek çıkarımlarda bulunulmuştur. Çalışma, giriş, sonuç hariç üç bölümden oluşmuştur. İlk bölümde, Rusçuk şehrinin tarihçesi ve sosyo-ekonomik şartları incelenmiştir. İkinci bölümde İslam ceza hukukunun Osmanlı dönemi uygulamaları genel ve nazari bir bakışla araştırılıp üçüncü bölüme altyapı oluşturmak istenmiştir. Üçüncü bölümde, XVIII. yüzyıl mahkeme kayıtlarında yer alan bilgiler doğrultusunda Rusçuk'ta suçlulara verilen cezalar çok boyutlu olarak araştırılmıştır.

Osmanlı Devleti'nin suç ve ceza tarihi hakkında yazmak, olumsuzlukların hatırdı kalıcı ve bu açıdan olması gerekeni daha açık gösteren bir yanı bulunması sebebiyle özellikle önemlidir. Ayrıca günümüzle kıyaslama imkânının bulunması da konu ile ilgili çalışmaların artması gerektiğini gösteren diğer bir işarettir.

Anahtar Kelimeler: Ceza, Mahkeme, Rusçuk, şer'iyye Sicilleri, XVIII. Yüzyıl.

* Bu makale Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı'nda tamamlanan *şer'iyye Sicillerine Göre XVIII. Yüzyılda Rusçuk'ta Suç ve Ceza* başlıklı doktora tez çalışmasından esinlenerek üretilmiştir.

** Arş. Gör. Dr., Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü Yeniçağ Tarihi Ana Bilim Dalı, Eskişehir, ORCID: orcid.org/0000-0001-6004-2833, E-posta: dtanidi@ogu.edu.tr

DUYGU TANIDI

CRIMINAL LAW AND PRACTICES IN THE 18TH CENTURY OTTOMAN EMPIRE: THE CASE OF RUSE DISTRICT

ABSTRACT

This criminal history study of the Ruse (Rusçuk) district of the Ottoman Empire is based on analyzing court records (sharia register). In the study, which aims to reveal a small section of the application of the punishment concept in the Ottoman provinces, the court provisions were determined. These provisions were classified according to the type of punishment, and then inferences were made. The study comprised three parts, excluding the introduction and conclusion. At first, the history and socio-economic conditions of the city of Ruse were examined. In the second part, the Ottoman period practices of Islamic criminal law were investigated with a general and theoretical perspective. In this way, it was desired to create a basis for the third party. The last part looks at the punishments given to the criminals in Ruse in a variety of ways, based on the court records from the 18th century.

Writing about the crime and punishment history of the Ottoman Empire is especially important because the negatives are memorable and show more clearly what should have happened. In addition, the comparison possibility with today is another sign that shows the need for more studies on the subject.

Keywords: Court, Court Registers, Punishment, Ruse, XVIIIth Century.

EXTENDED ABSTRACT

Ottoman historians can find the opportunity to work on a wide variety of subjects within the rich Ottoman history. Changing and enriching understandings of historiography have also been the cause and effect of this situation. The study, which can be considered within this richness, can be evaluated within both local history and social history research. This study is typical local history research since it is about a provincial town in the Balkan region of the Ottoman Empire. On the other hand, it is a social history study because it analyzes the "punishment," a phenomenon that concerns society, with historical methods.

There are some reasons for choosing the region and the subject that make up the study. The first reason is that Turkish historians have not studied the concept of punishment -with a few exceptions- in Ruse. In selecting a provincial town in the Balkans, it is effective the desire to reveal the functioning of courts via given sentences for committed local scale crimes. In addition, its objectives included contributing to the extent of central government influence and state loyalty to states in remote parts of the country.

XVIII. YÜZYILDA RUSÇUK KAZÂSİ ÖRNEĞİNDE OSMANLI CEZA HUKUKU VE UYGULAMALARI

It is necessary to investigate the phenomenon of punishment, as it has the quality of comparison and is an example of today's practices. Because there are various views on the subject, especially the travelers of the time, however, the most accurate conclusion regarding the functioning of the courts, which are the practitioners of law, can be reached thanks to the provisions in the sharia registers can be followed.

In choosing the 18th century as the working period, some different purposes are considered. The 18th century Ottoman Empire has been started to be studied a lot lately. In this regard, it is desirable to enrich the literature by considering the century in question in the study. Thanks to the relations between the center and the province, which are under transformation, change, and conflict, inferences about the quality of legal practices in the provinces and clues about daily life have been obtained. Perhaps the most critical situation seen throughout the study is the fact that life continues in the reaya (society) despite all the problems in this age, as it has throughout history.

Ruse as a town has been a region since ancient civilizations. While it was a village under the rule of the Bulgarian State after the Roman Empire, it was definitely under the rule of the Ottoman State during the reign of Yıldırım Bayezid. The town became a center of attraction, became rich in time, and received immigration in the following centuries. Its geopolitical location, sheltered castle, and harbor further increased the importance of this settlement. In addition, as in various parts of the Balkan lands, it can be said that the town's grain and even soldier support for campaigns for Ottoman Army was the other factor that increased its importance. Ruse, which became a Muslim city because of the migrations it received in the 17th century, demonstrated significant developments in terms of trade. It continued to grow in the 18th century, and production increased even more with the cultivation of fertile lands in the region. Towards the end of the century, since it was one place that met the need for soldiers in the wars of the Ottoman Empire with foreign states, a security weakness arose. Based on the data of sharia registers it can be said that crime types such as murder-injury, theft, and similar crimes, especially banditry, increased quantitatively. This century's most harmful sections of the society, which disturbed the peace in the region, got involved in persecution and fights, caused unrest, and emerged whenever the influence of the state diminished, also became the ancestors of the mountain bandits of the 19th century.

The Ottoman Empire has a long history of being a powerful force in the region due to its strong legal system. This system has been adapted to the changing times and the quality of the lawyers who practice it. The state, which

did not refrain from intervening when the slightest problem reached the center, according to the requirements and conditions of the age, appointed the executive section representing itself and ensured the problems were resolved in terms of shari'a and custom. In this frame, the center gave its orders sometimes threateningly. But the real problem here was the lack of a work ethic of the provincial administrators in the 18th century. When the sharia records are examined, it is observed that the crimes committed by the provincial administrators were quantitatively parallel to the bandits. One of the most intense complaints was the brutality and cruelty of the provincial administrators. It is possible to see the existence of some rulers who collected excessive and illusory taxes from the reaya, made them work in their own business, and even tortured them physically. In such cases, the state gave harsh punishments and took various measures to protect the rights of the people. When all documents are examined, one of the most important points is that the people who followed the state order had been the most protected group. All persecuting persons were sentenced to death because of their cruelty and were expelled from the neighborhood because the most important phenomenon of Eastern state philosophy is justice (daire-i adalet/chamber of justice). Because for the Ottoman Empire, which is a part of the Eastern civilization circle, justice ensured the continuation of the state. The 18th-century Rusçuk sharia court within this circle also worked actively with the help and guidance of the center from time to time to ensure and protect the social order. However, this type of punishment had rarely been witnessed. Because of the judicial cases in the 18th century, Ruse court records were mostly as opening and recording an investigation. The trial and verdict come later. Unfortunately, it isn't easy to find successive case provisions. In particular, if the criminal is a fugitive bandit or murderer, the investigation begins immediately. The court reflects this situation, and local administrators or a mübaşir (central officer) are appointed. Because there is a threat that concerns the public and causes security gaps. In this period, when transportation facilities were not as developed as today, the state included the people and encouraged all settlements to work in harmony and together against criminals. Especially when local administrators agreed with each other and did not get involved in crime, unity could be achieved, albeit by force. Because taking precautions against criminals and trying to stop them means getting into trouble with them, and providing unity forces the region's residents in these respects. In fact, sometimes, there were situations where even the kadi (Muslim judge) could not cope, and both the kadi and the people of Ruse sought help from the center (i.e. Sultan's Imperial Divan). In this situation, they applied to the Divan-i Hümayun, which comprised the Sultan

XVIII. YÜZYILDA RUSÇUK KAZÂSİ ÖRNEĞİNDE OSMANLI CEZA HUKUKU VE UYGULAMALARI

and his viziers. There are plenty of examples in the Shari'ah registers where the region's people used their right to complain. By trusting its representatives, the state asked them to fulfill their duties in the best way and with justice.

According to the 18th century Ruse (Rusçuk) court records, the punishments given to the criminals varied. There are individual examples of punishments such as warning (tenbih) and stronger admonition (te'kid), kalebendlik (castle-intern/imprisonment), imprisonment, death penalty, dismissal from the profession, nefy (exile), financial sanction, expulsion from the neighborhood, release on bail after serving a certain period. Punishment of deprivation of the right to leave the castle in the banditry cases, misconduct by a provincial official, and desertion of soldiers; imprisonment in the cases of banditry, desertion, theft, and murder; death penalty in the cases of banditry, murder, and bodily harm; warning and more severe warning in the case of misconduct by provincial officials, which has 30 regulations and amounts to a large sum; and sentences of referral to a higher court in the cases of murder and murder. Penalties of exile, disqualification, and confiscation applied to the crimes of misconduct of a provincial official. It is observed that banditry is a fact of the age besides being punished and a crime. Not only in the Ottoman lands but all over the world, the bandits who tried to take advantage of the impasses of the administrations and were a dissatisfied segment seriously threatened the security, especially on the roads. The most striking thing in the Sharia registers is the tendency of the bandits to the merchant caravans. Of course, this situation arises because the merchant carries goods that contain material wealth.

When an event went to court in banditry or other crimes, the judge gave a verdict or reported the case to the center. Most provisions sent to Ruse officials after an application or complaint to the council are found in the registers. In such cases, the center made the decision, and the kadi and local administrators implemented the decision. Therefore, the first solution is for the council to appoint officers such as mübaşir (central officer), officers, serdars (general officers) and inspect the event. Then the offender's punishment would be given by the officers who continue the investigation. However, it was clearly seen that the most reliable and authoritative authority was the center, and the Divan-ı Hümayun, where the Sultan was located, was considered the most unfailing place where justice was provided for the reaya.

When the 18th century Ruse court records are examined, another situation that is mostly seen is the request of relatives instead of retaliation in the crimes of killing and wounding or the case's conclusion by paying the blood price through muslihun (mediator). This decision is under the shari'a

and gives an idea about the sharia system of Ottoman law. It is worth noting that the death penalty imposed on a bandit by the Ruse shari'a court is also a shar'i punishment. Of course, it may not be correct to make general inferences. Discussing the sharia of Ottoman law with more comprehensive research with other studies than this study will lead to more accurate results. In addition, the application of the punishment is not written in the sharia registers. For this reason, the process after the decision could not be followed because the local customary (Urf) law authorities conducted the execution of the punishment.

As for the deterrence of punishment, which is one of the most important targets of Islamic criminal law, it cannot be said that the Ottoman Empire achieved complete success in Ruse in the 18th century. Sometimes the war in the region and the state and the difficulties brought by the changing structure was effective in this situation. Especially towards the end of the century, it was observed that the number of crimes increased. The state of war, which caused the security weakness, negatively affected the Ruse society, and in this case, the state authorities had to show more effort and attention. Thus, the state could not provide full security, and its authority was weak. Of course, this is a manifestation of difficult conditions. If the state had never felt its presence, crime rates and penalties would have been surprising. It has been seen in the study that this Ottoman township could not escape from the realities and difficulties of its age; however, it continued to exist. Because the state mechanism indicated maximum effort to maintain a solid and deep-rooted understanding of the law that always looks out for justice.

In this study, which examines the criminal case, it has been possible to see the historical analysis of the processes mentioned above and watch the live stream of court life. Although we approach the generalization cautiously, it is not possible to argue that everything is in a smooth flow. Fugitive soldiers, bandits, murderers, drinking, and cruelty by provincial officials were the crimes in which the most open punishments were applied in the region. Penal provisions have mostly been related to catching the escaped bandit. The most logical solution that could be made -especially in large-scale events- was that all the people of the region take action to catch the criminals under the leadership of the officials assigned from the center and in harmony with the unity. More troubling days compared to the period will begin in the next century, and the Ruse region will have to struggle with different and bigger problems.

XVIII. YÜZYILDA RUSÇUK KAZÂSI ÖRNEĞİNDE OSMANLI CEZA HUKUKU VE UYGULAMALARI

Giriş

Suç ve karşılığı ceza, tarih boyunca var olmuş olgulardan sadece ikisidir. Çalışmada, ceza kavramının XVIII. yüzyılda bir Osmanlı kazâsı olan Rusçuk'taki durumu incelenmiştir. Bunun için yüzyıl boyunca kaydedilmiş Osmanlı dönemi mahkeme kayıtları olan tüm şer'iyeye sicilleri araştırılmış ve ceza kaydı olan davalar tek tek tespit edilmiş, ardından ceza çeşitlerine göre bir tasnife tab tutulan kayıtlar üzerinden çıkarımlar yapılarak belirli bulgulara ulaşılmıştır. Elbette genelleme yapmak konusunda ihtiyatlı olmak elzemdir. Çünkü mahkemede her davada ceza kayıtlı değildir. Ayrıca kazâda, mahkemesine gitmeye gerek kalmadan çözülen hukuki nitelikte sorunlar da olabilmektedir. Her hukuki ihtilaf mahkemeye gitmediği gibi, her davada da kadının kararı görülmemektedir. Bu sebeple ulaşılan neticeleri şer'iyeye sicilleri bağlamında ele almak gerekmiştir.

Ceza tarihini Rusçuk özelinde ele alan bu çalışma, hem yerel tarih araştırması, hem de bir sosyal tarih çalışmasıdır. Yerel tarih çalışmasıdır; çünkü çalışılan bölge kazâdır. Sosyal tarih çalışmasıdır; çünkü “ceza” gibi toplumu ilgilendiren ve etkileyen bir kavramı incelemektedir. Çalışma, ceza tarihi araştırmalarına katkı sunmak amacıyla Osmanlı Devleti'ne bağlı çeşitli bölgelerin suç ve ceza tarihleri çalışılarak, İslam hukukunun Osmanlı dönemi uygulaması, suç işleme oranları, verilen cezalar ve toplumda suç işleyen kesimlerin kimlikleri tespit edilebilir. Rusçuk kazâsının seçilmesinde küçük ölçekli bir taşra kazâsındaki işlenen suçların, verilen cezaların ve mahkemenin işleyişinin ortaya çıkarılmak istenmesi etkili olmuştur. Ayrıca Rusçuk kazâsı hakkındaki bu çalışma, merkezî devletin, uzak bir diyarındaki etkisinin ne derece olduğu; taşranın devlete bağlılığının niteliği sorularına da katkılar sunabilir.

Çalışma ve çalışmaya esin kaynağı olup yazar tarafından hazırlanan doktora tezi, suç ve ceza tarihi hakkında olmakla beraber, konu daha önce Rusçuk ekseninde çalışılmadığı için bir boşluk doldurulmak istenmiştir. Böylelikle Osmanlı hukuk yapısının ve hatta Osmanlı tarih ile toplumunun bütünlük arz eden resmine küçük bir açılım yapmak hedeflenmiştir.

Çalışma dönemi olarak XVIII. yüzyılın tercih edilmesinde ise bazı farklı amaçlar gözetilmiştir. XVIII. yüzyılda Osmanlı Devleti, son dönemlerde hayli çalışılmaya başlanan bir süreç olmuştur. Bu bağlamda çalışmada söz konusu yüzyıl ele alınarak literatüre zenginlik katılmak istenmiştir. XVIII. yüzyılın ilk döneminde Osmanlı Devleti'nin askerî ve

DUYGU TANIDI

siyasi açıdan değişmeye başladığı bir gerçektir. Devletin XVIII. yüzyılda amacı, Karlofça ve İstanbul Antlaşmaları ile kaybettiği toprakları geri kazanmak üzerine kurulmuştur. Ancak söz konusu dönemde devlet ekonomik, askerî ve idari açılardan zayıflamaya başladığı için bazen başarısız olmuştur. Ayrıca Rusya, Avusturya gibi bazı devletlerin uyguladıkları Akdeniz ve Balkanlar'a doğru yayılma politikası da bu durumun oluşmasında etkilidir. Özellikle Rusya'nın, Avrupa'da söz sahibi olma isteği ve Osmanlı bölgesindeki uzun vadeli planları 1768 tarihinde iki devlet arasında savaşa sebep olmuştur.¹

Siyasi başarısızlıkların yanında devlet sosyal, idari, mali ve askeri açılardan da sorunlar yaşamıştır. XVIII. yüzyılda merkezî otorite eski gücünü kaybetmiştir. Bu durum taşra yöneticilerinin etkinliğini artırıp reaya haksızlık yapmalarına yol açmıştır. Valiler fazla para ödeyen kişiye ayanlık buyruktusu vermeye başlamıştır. Böylelikle taşradaki yerli aileler arası rekabet ve mücadeleler meydana gelmiştir. Valiler, kadı ve yardımcıları üzerinde de etkili olmuşlardır. Taşrada güçlü olanın yanında bulunmak, neredeyse tüm devlet temsilcilerinin yaptığı başlıca fiildir.² Eşkıya artmış, güvenlik bozulmuş ve en çok da üretici kesim olan reaya olumsuz anlamda etkilenmiştir. Rusçuk mahkemesinden günümüze kalan şer'iyeye sicillerinde de koşulların olumsuz etkileri yakinen görülmüştür. Elbette kazânın kendine has özelliklerini ve sosyo-kültürel tarihini anlamak da genelleme için gereken başka bir yöndür.

1. XVIII. Yüzyılda Rusçuk Kazâsı

Rusçuk, tarih öncesi dönemlerden beri meskûn bir bölgedir. M.Ö. I. yüzyılın sonlarından itibaren Roma İmparatorluğunun egemen olduğu Rusçuk, Yıldırım Bayezid zamanında (1388 tarihinde) Osmanlı yönetimine girmiştir. Fetihden önce basit bir Bulgar köyü olan bölge, Osmanlılar tarafından geliştirilerek şehir ve kale konumunu almıştır.³ Tuna nehrinin güney kıyısında, Yergöğü'nün karşı yakasında bulunan Rusçuk, stratejik konumu itibarıyla Osmanlı Devleti için askeri anlamda fonksiyoneldir. Çünkü Rusçuk, Avrupa'ya yapılacak seferler için geçiş güzergâhında bulunur. Bunun yanında ordunun mühimmat sağlaması açısından da son derecede

¹ Meryem Kaçan Erdoğan, Meral Bayrak Ferlibaş, Kamil Çolak, *Rusçuk Ayanı: Tirsiniklizade İsmail Ağa ve Dönemi (1796-1806)*, İstanbul Yeditepe Yayınları, İstanbul 2009, s. 17.

² Kaçan Erdoğan, Bayrak Ferlibaş, Çolak, *a.g.e.*, s. 18.

³ Meryem Kaçan Erdoğan, "Rusçuk Kalesi", *Osmanlı İdaresinde Bir Balkan Şehri: Rusçuk*, (ed.) Meral Bayrak, Yeditepe Yayınları, İstanbul 2011, s. 21.

XVIII. YÜZYILDA RUSÇUK KAZÂSI ÖRNEĞİNDE OSMANLI CEZA HUKUKU VE UYGULAMALARI

mühimdir. Sahip olduğu limanı ve kalesi ise şehrin önemini daha da arttırmıştır.

Rusçuk, XV. ve XVI. yüzyıllarda Niğbolu Sancağı'nda Çernovi'ye bağlıdır. Bununla beraber Silistre Sancağı'na bağlı bulunduğu zamanlar vardır.⁴ Rusçuk'un çok çeşitli açılardan gelişip kazâ merkezi olması ise XVI. yüzyılın ikinci yarısına denk gelir.⁵ XVII. yüzyılda önemi -özellikle ekonomik anlamda- artan kazâda çeşitli ürünler yetişir ve pazarı hayli canlıdır. Evliya Çelebi'ye göre, haftada bir kurulan pazarda kalabalık "adeta insan deryası" oluşturur.⁶

XVII. yüzyılda Rusçuk şehri, nüfus yapısı ve görünümü açısından bir Müslüman şehridir. Kazâya gelip yerleşen Müslümanların sayısı giderek artmıştır. Osmanlı Devleti'nin Rusçuk'a yakın ya da uzak bölgelerden, hatta Anadolu'dan ve Arap ülkelerinden göç edilmiştir.⁷ XVII. yüzyılın ikinci yarısında daha iyi yaşam koşullarını bulmak için; Müslümanlar, Hıristiyan (Ermeniler, Romenler) ve Yahudiler de yakın bölge ile köylerden Rusçuk'a gelmiştir. Çünkü Rusçuk ticari açıdan bu dönemde hayli gelişmiştir. Göçler tehlikeli boyutlara erişince merkezî yönetim olağanüstü önlemler almak zorunda kalmıştır.⁸

XVIII. yüzyılda da Osmanlı egemenliğinde olan Rusçuk -gelişimi zaman zaman savaşlarla kesintiye uğrasa da- büyümeye devam etmiştir. Kazâdaki gelişim süreci diğer bölgelerle uyumlu bir şekilde gerçekleşmiştir. Elbette söz konusu göçlerin de bu duruma etkisi olmuş, şehrin üretim ve tüketim potansiyeli artmıştır. XVII. ve XVIII. yüzyıllarda kazâ, bir Osmanlı Balkan şehrinin tüm özelliklerini açıkça göstermiştir. Bununla beraber Rusçuk, Avusturya ve Rusya'yla yapılan savaşlar sebebiyle çok yıpranmıştır.

⁴ Kamil Çolak, "Rusçuk ve Çevresinde Eşkîyalık ve Asayiş Meselesi (XVII. YY.)", *Osmanlı İdaresinde Bir Balkan Şehri: Rusçuk*, (ed.) Meral Bayrak, Yeditepe Yayınları, İstanbul 2011, s. 10.

⁵ Meral Bayrak Ferlibaş, "Rusçuk Cami Vakıflarına Örnekler", *Osmanlı İdaresinde Bir Balkan Şehri: Rusçuk*, (ed.) Meral Bayrak, Yeditepe Yayınları, İstanbul 2011, s. 227.

⁶ Duygu Tanıdı, *R-3 Numaralı Rusçuk Şer'iyye Sicilinin Çeviriyazısı ve Tahlili (H. 1093-1100/M. 1682-1688)*, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Danışman: Doç. Dr. Meryem Kaçan Erdoğan, Eskişehir 2013, s. 26.

⁷ Svetlana Ivanova, *Aydınlanma: 17. ve 18. yy. Ruse Belediyesi Öncesi Döneme Doğru*, Ulusal Kütüphane 'Kiril ve Metody' Rusçuk t.y., s. 5.

⁸ Teodora Bakırjieva, Stoyan Yordanov, *Rusçuk Alan ve Tarih: 14. yüzyılın sonu ve 19. yy. 70'li yılları*, Bölgesel Tarih Müzesi, Rusçuk 2001, s. 19.

DUYGU TANIDI

Üstelik 1768-1774 ve 1787-1792 tarihlerindeki iki önemli Osmanlı-Rus savaşı sırasında kazâda suç oranlarının yüzyılın sonlarına doğru arttığı görülmektedir. Çünkü cephenin asker ihtiyacını karşılayan bir yer olarak kazâda yeterince asker kalmadığı için güvenlik sorunu ciddi boyutlara ulaşmıştır.

Rusçuk'ta egemen olan Osmanlı İmparatorluğu için pratikte her şey her zaman yolunda gitmemiştir. Bu durum hem adaleti uygulayıcı taşra görevlileri, hem de suç işleme eğilimdeki toplumun küçük kesiminin varlığı sebebiyledir. İleride değinileceği üzere, adalet, taşra yetkilileri aracılığı ile sağlanmaya çalışılmıştır. Esas sorun ise suçlunun bizzat taşra görevlilerinden çıktığında yaşanmıştır. Sorunun çözümü için devletin bulduğu yöntem, kazâdaki diğer yerel yöneticileri görevlendirmek olmuştur. Çünkü dönemin ulaşım ve idari yapısı ancak böyle bir çözüme olanak vermiştir. Çalışmada bu süreçler hakkında örneklerle dava konuları ve verilen cezalar tetkik edilerek uygulamaların niteliği çalışılmıştır.

Şer'iyeye sicillerinde görüldüğü şekliyle merkezî yönetim kazâ ile ilgilenmiş ve otoritesini sağlam bir şekilde kurmak için çaba sarf etmiştir. Fakat daha önce bahsedilen XVIII. yüzyıldaki başarısızlık ve gerilim bu taşra bölgesinde de açıkça hissedilmiştir. Şer'iyeye sicilleri incelendiğinde, merkezin XVIII. yüzyılda yaşadığı problemlerin küçük bir kesitini Rusçuk'ta da tecrübe ettiği görülmüştür. Suç ve ceza tarihi bağlamında düşünüldüğünde -özellikle eşkıya varlığı açısından- kazâ, zaman zaman ciddi güvenlik zafiyetini tecrübe etmiştir.

2. Osmanlı Dönemi İslam Ceza Hukuku Uygulamasının Niteliği

Osmanlı Devleti, kurduğu hukukî yapı ve bunu uygulama yöntemleri ile varlığını uzun yıllar devam ettirebilmiştir. Devlet kurulmadan önce oturmuş bir İslam hukuk yapısı ve işleyişi vardı. Osmanlı hukukçuları bu yapıyı alarak İslam hukukuna, kendine has yorumunu ve uygulama zenginliği kazandırmıştır.⁹ Onun devraldığı miras, Anadolu Selçuklu, Büyük Selçuklu ve Abbasi Devletleri'nden gelmiştir. Ayrıca belirli bir ölçüde eski Türk-Moğol hukukuna dayanan hukuk düzeni de vardır.

---

⁹ Mehmet Akif Aydın, *Osmanlı Hukuku: Devlet-i Aliyye'nin Temeli*, İSAM Yayınları, İstanbul 2020, s. 29.

XVIII. YÜZYILDA RUSÇUK KAZÂSI ÖRNEĞİNDE OSMANLI CEZA HUKUKU VE UYGULAMALARI

Kendine has bir kültürün temsilcisi olan Osmanlı Devleti'nin yaptığı; hem bu hukuki düzeni dönemin ihtiyaçlarıyla yeniden yorumlamam de bu hukuki düzeni alarak hayata geçirmektir. Yani teorik ve pratik anlamda İslam hukukuna zenginlik katmışlardır. Hukuki düzen, yaşayan ve dönemin şartlarına göre yeniden şekillenmek durumunda olması nedeniyle bu devlette yeni bir yoruma göre düzenlenmiştir. Dönemin diğer İslam devletleri gibi Osmanlı hukukunun da temeli şüphesiz şeriata yani İslam hukukuna dayanmıştır. Ancak her devletin İslam hukuku uygulamasında; gerek mezhep ayrılığına gerekse sosyal, kültürel ve siyasi etkenlere bağlı değişiklikler olmuştur. Bu farklılıklar Osmanlı Devleti'nde de mevcuttur. Ayrıca İslam hukukunun ayrıntılı olarak düzenlemediği ya da düzenlemeyi devlet başkanlarına havale ettiği durumlarda Osmanlı padişahları tarafından dönemin anlayış ve ihtiyaçları doğrultusunda hukuk kuralları da konmuştur (ta'zir cezaları). Böylelikle Osmanlı hukuku şeriat (ahkâm-ı şer'iyye) ve örf (kavânin-i örfiyye) olmak üzere iki ana merkeze sahiptir. Osmanlı Devleti'nde örfi hukuk birden oluşmamıştır. Örfi hukuk kuralları Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan itibaren ihtiyaç duyuldukça oluşan hükümlerden meydana gelmiştir. Örfi hukuk kuralları zamanla artmış ve onlara belirli bir toplama ulaşınca oluş biçiminin klasik İslam Hukuku'ndan farklı olması sebebiyle ayrı bir isim verilerek "örf" veya "örfi hukuk" denmiştir.¹⁰

Osmanlı Devleti Hz. Ömer'e atfedilen "*el-'adli esâsü'l-mülk*" (*adalet mülkün temelidir*) sözünün hikmet ve gerçeğini devletin kuruluş ile işleyişinin temeli saymış ve bu prensibe göre imparatorluğun yapısını düzenlemiştir. Şer'iyye sicillerinde, İslam siyaset felsefesi ve devlet anlayışının gereği olmuş bu adalet teorisi uygulamalarını; yani yargının işleyişini görmek mümkündür.

3. XVIII. Yüzyılda Rusçuk'ta Ceza Uygulamaları

Osmanlı döneminde şer'i şerifin uygulama alanı mahkemedir. Muhakeme sürecinin ve bazen de sonucunun yazıldığı şer'iyye sicilleri, mahkeme sırasında tutulan defterlerdir. İlamlarda görüldüğü üzere bazen Osmanlı kadısının verdiği kararları ve hatta cezaları şer'iyye sicillerinde bulmak mümkündür. Bu amaçla XVIII. yüzyıl Rusçuk ceza uygulamaları için şer'iyye sicilleri incelenmiştir. Aşağıdaki tabloda görüldüğü üzere toplam on bir defter taranmıştır.

¹⁰ Mehmet Akif Aydın, "Osmanlı Hukukunun Genel Yapısı ve İşleyişi", *Türkler*, Cilt X, (ed.) Hasan Celal Güzel, Kemal Çiçek, Salim Koca, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2014, s. 15-16.

DUYGU TANIDI

Tablo: 1- XVIII. Yüzyıl Rusçuk Şer'iyeye Sicilleri

Rusçuk Şer'iyeye Sicil Defteri Numarası	Defterin Hicri Tarihi	Defterin Miladi Tarihi	Defterin varak Sayısı
R5	1121-1124	1709-1713	60
R51	1127-1129	1715-1717	71
R52	1147-1148	1734-1736	51
R6	1149-1151	1736-1739	143
R7	1151	1738-1739	140
R36	1150-1153	1737-1741	60
R38	1155	1742-1743	105
R37	1166-1167	1752-1754	62
R8	1192-1193	1778-1780	108
R9	1200	1786	20
R39	1204-1205	1789-1791	105

XVIII. yüzyıl şer'iyeye sicillerindeki adli davalarda çoğunlukla soruşturma ile ilgili hükümler vardır. Çünkü ceza yargılaması iki ana evreden oluşur. İlk evre soruşturma; ikincisi yargılama ve hükümdür. Soruşturma, yetkililer tarafından suç şüphesinin öğrenilmesinden iddianın kabulüne kadar olan aşamadır ki arkasından yargılama gelmektedir.¹¹ Özellikle suçlu firari şaki grubu veya kaçak bir katil ise cezasının verilmesi adına atılan ilk adım olarak dava açılmakta ve bu durum mahkemeye yansımakta; yerel yöneticiler veya merkezden görevli (mübaşir) tayin edilmektedir. Suçlulara karşı tüm kazânın -özellikle yerel yöneticilerin- arasındaki uyum ve birlikte çalışmaya özellikle önem verilmiştir. Yerel yöneticiler birbiriyle anlaştığı ve suçta

¹¹ Zülfiye Koçak, *Manastır'da Hukuk ve Adalet Uygulamaları: 1700-1730*, Gece Akademi, İstanbul 2019, s. 170.

XVIII. YÜZYILDA RUSÇUK KAZÂSI ÖRNEĞİNDE OSMANLI CEZA HUKUKU VE UYGULAMALARI

karışmadıkları zamanlarda birliktelik sağlanabilmiştir. Devlet, kendisini temsil konumundaki kişilere güvenerek görevlerini en iyi şekilde ve adaletle yerine getirmelerini isterken; bazen de olumsuz durumlarla karşılaşmıştır. Bulunan çözüm kazâdaki diğer yerel yöneticileri görevlendirmektir. Çünkü geleneksel bir toplum olan Osmanlı Devleti'nde “olay yerindeki adamlara” dayalı yönetim anlayışı bulunmaktadır.¹² Bu durum, çağın olanaklarından ve idari mekanizmanın yapısından kaynaklanmaktadır.

XVIII. yüzyıl Rusçuk şer'iyye sicillerine göre suçlulara verilen cezalar çeşitlidir. Bu cezalar tenbih ve te'kid, kalebendlik, hapis, idam, meslekten men, sürgün, mali yaptırım, mahalleden ihraç şeklindedir. Fakat şer'i mahkemede görülen her dava kadının kararını ihtiva etmemekte; sadece soruşturmanın başladığı kaydedilmektedir. Ayrıca bazı davalarda bunun tam tersi bir durum olarak, kadı davayı merkeze iletmiştir. Böyle davalar, kadının işin içinden çıkamadığı ve tek başına çözemediği girift olaylardır. Bununla beraber reaya şikâyet hakkını kullanarak yaşadığı sorunu çözmek için bir temyiz mahkemesi gibi görev yapan Divan'a da başvurabilmiştir. XVIII. yüzyılda Rusçuk'ta şikâyet hakkını kullananlar hakkında örnekler çoktur. Çünkü tebaa taşrada adaletin temin edilemeyeceği korkusu taşımaktadır. Aşağıdaki tabloda görüldüğü üzere cezaya konu olan davalar azdır.

Tablo: 2- XVIII. Yüzyılda Rusçuk'ta Cezaları Belli Olan Suçlar

Rusçuk'ta Mahkemenin Verdiği Ceza Çeşitleri	Cezanın Uygulandığı Suç Çeşidi	Ceza Uygulama Sayısı
Kalebendlik	Eşkialık	7
	Taşra Görevlisinin Görev Suistimali	4
	Asker Firarı	5
Hapis	Eşkialık	9
	Asker Firarı	3
	Hırsızlık	1
	Öldürme ve Yaralama	1

¹² Suraiya Faroqhi, “Merkezî Devletle Başetmek, Yerel Güçlerle Başetmek: 16. Yüzyıldan 19. Yüzyıl Başlarına Osmanlı Bölgeleri ve Ayan”, *Osmanlılar ve Balkanlar: Bir Tarihyazını Tartışması*, (der.) Fikret Adanır - Suraiya Faroqhi, İletişim Yayınları, İstanbul 2015, s. 403.

DUYGU TANIDI

İdam	Eşkialık	4
	Öldürme ve Yaralama	1 dava 3 kişi
Tenbih ve Te'kid	Taşra Görevlisinin Görev Suistimali	30
Üst Mahkemeye Sevk	Eşkialık	11
	Öldürme ve Yaralama	6
Soruşturma Başlatılması	Eşkialık	29
	Taşra Görevlisinin Görev Suistimali	45
	Asker Firarı	13
	Hırsızlık	4
Sürgün	Taşra Görevlisinin Görev Suistimali	1
Müsadere	Hırsızlık	1
	Taşra Görevlisinin Görev Suistimali	1
Meslekten Men	Taşra Görevlisinin Görev Suistimali	2
Sulh	Gasp	5
	Öldürme Yaralama	19
XVIII. Yüzyıl Boyunca Ceza İçeren Toplam Dava Sayısı		223

Bir olay mahkemeye gittiği zaman kadı hüküm vermiş ya da davayı merkeze bildirmiştir. Sicillerde, Divan'a yapılan başvuru veya şikâyet sonrası yine Rusçuk kadısı ve diğer görevlilere gönderilen hükümler çoğunlukta. Böylesi durumlarda karar veren merkez, kararı uygulayan kadı ve yerel yöneticiler olmuştur. Bulunan ilk çözüm, Divan'ın mübaşir, zabıt, serdar gibi görevli veya görevliler tayin edip olayı teftiş ettirmesi şeklindedir. Daha sonra, suçlunun cezası, soruşturmayı sürdüren görevliler tarafından verilecektir. Bu duruma bir örnek hırsızlık suçuyla ilgili bir davada görülmektedir. Rusçuk naibi, yeniçeri serdarı, vilayet ayanları ve iş erlerine Evâsıt-ı Cemâziyelevvel 1205/ 15-24 Ocak 1791 tarihinde gönderilen hüküm, Rumeli Kışlağı'nda sefer görevinde olan askerler hakkındadır. Askerler Rusçuk'ta bir iki günlük konaklamaları sırasında bölge sakinlerinin eşyalarını çalmışlardır. Görevlendirilen kişilere askerleri yakalamaları, karşı çıkarlarsa onları hapsedmeleri ve durumun kışlaya bildirilmesi emredilmiştir.¹³ Burdaki

¹³ Rusçuk Şer'iyeye Sicili (RŞS) No: 39, Bulgaristan Milli Kütüphanesi Oryantal Bölümü, St. Cyril and Methodius National Library of Bulgaria Natsionalna Biblioteka Sv Kiril i Metodiy, varak no: 97a/97b, hüküm no: 192.

XVIII. YÜZYILDA RUSÇUK KAZÂSİ ÖRNEĞİNDE OSMANLI CEZA HUKUKU VE UYGULAMALARI

suçluların divanda yargılanmaları meselesi klasik dönemden beri var olan askerilerin divanda yargılanmaları hakkında ilgili olmalıdır.

Davaların merkeze intikali veya soruşturmanın başlamasının yanında kadının bizzat yargılama yaptığı yani ceza verdiği hükümlere dair de şer'iyeye sicillerinde örnekler mevcuttur. Rusçuk'ta en fazla ceza verilen kesim eşkıyadır. Çünkü söz konusu kazâda XVIII. yüzyılda eşkıya nitelik olarak etkin, nicelik olarak çoktur. Bu bağlamda, suç işleyip firar eden-ki genelde yakalanmadan firar ettikleri görülür-eşkıyanın yakalanması hususunda yetkililerin görevlendirilmesi, eşkıyaya karşı takibat başlatılması yüzyıl boyunca kadıyı ve merkezi uğraştıran sorunların başında olmuştur.

Ceza çeşitleri içerisinde en hafif olanı ve sicillerde bol miktarda karşılaşılan tenbih ve daha sonraki aşama olan te'kid, toplumun sabıkası olmayan ve neredeyse her kesimine verilen bir uyarı ile ihtar olarak düşünülebilir. Tenbih cezasında, davalı bulunan kişi veya kişilerin söz konusu suç türünden hüküm giymemeleri veya sabıkalı olmamaları gereklidir. Yerel yöneticilerin görevi suiistimal suçlarında tenbih cezasına sıkça başvurulmuştur. Daha önce belirtildiği üzere, devlet taşradaki temsilcisine güvenmek istemiştir. Elbette suç devam ettiğinde devletin kendi memuruna vereceği ceza, reayaya vereceğinden daha ağır olmuştur. Amaç, hukukun varlığını hissettirip suçluyu korkutmak ve suçtan dönmesini sağlamaktır. Te'kid ise tenbih cezasının bir kademe daha ağır olup suçluya ağır cezalar verileceği, suçlunun söyleyeceği hiçbir bahanenin dinlenmeyeceği, bir daha suçun işlenmemesi konusunda korkutucu ve tehditkâr bir üslupla suçlunun azarlanmasıdır. Te'kid cezasında, suçluyu ıslah etmek istenip suçlunun durumun vahametini anlaması beklenir. Fakat her suçlu için tenbih ve te'kid sonuç vermemiştir. Yukarıda belirtildiği üzere, tenbih ve te'kid ile suçundan dönmeyenler, şer'-i şerîf ve kanunnameler gereğince tatbik edilen cezalarla yargılanmışlardır.

XVIII. yüzyılda Rusçuk'ta en yaygın ve ağır ceza kalebendliktir. Ortaçağ ve Yeniçağda kalelerin birçok işlevinin yanında zindanlarında suçluların hapsedilmeleri fonksiyonları da vardır. Bu bağlamda kalebendlik cezası, herhangi bir suç sebebiyle kişinin, kale hisarından dışarı çıkmamak

DUYGU TANIDI

üzere burada zorunlu olarak yaşaması anlamına gelir.¹⁴ Kalebend ise, kaleye bağlanmış, kale içinde yaşamaya hüküm giymiş kişi demektir.¹⁵

Kalebendlik cezası, imparatorluğun ilk dönemlerinde yaygın değilken, XVIII. yüzyılda sıkça görülen bir uygulama olmuştur.¹⁶ Kamu düzenini ihlal eden, insanlarda sıkıntı ve huzursuzluğa sebep olan eşkıyanın bu cezaya en fazla çarptırılan kesim olduğu söylenebilir.

İncelenen şer'iyye sicillerinde, “kalebend etme” veya “hapsetme” şeklinde vurgulanan bu ceza, ağır hükümlüler için uygulanmıştır. Hüküm giymiş mahkûmlar genellikle kaleye hapsedilmiştir. Bunun XVIII. yüzyılda Rusçuk mahkemesindeki tek istisnası zindana atılan bir suçlu ile ilgilidir. Hapis ve kalebend şeklinde ayrı sınıflandırmalar yapılmasının sebebi ise, padişahın veya kadının suçlu için vereceği ceza sabit olana kadar hapsedilmeleri; başka bir deyişle, suçluların hapiste geçici bir süre için-dava sonuçlanana kadar-bekletilmeleridir. Böylece, davalıların suç işlemelerine engel olunup kamu yararı korunur ve güvenlik sağlanır.¹⁷ Bunun yanında, kadının, “hapis” için kaleyi kast etmesi de mümkün olmaktadır. Örneğin merkezden; Rusçuk kadısı, kethüdayeri, yeniçeri serdarı, köy zabıtlarına Hicri Gurre-i Zilka'de 1154/Miladi 8 Ocak 1742 tarihinde gönderilen emre göre, Dağ Ablanovası Köyü'nden bir tüccar katledilmiştir. Köyün teftiş edilmesi, mübaşirin katili yakalayıp hapsetmesi istenmiştir. Bu kararın verilmesinin sebebi de anlatıldığı üzere suçun sabit olmamasıdır. Ne yazık ki izleyen hükümlerde bu dava ile ilgili bir ceza kaydına rastlanmamıştır.

Yüzyıl boyunca Rusçuk kazâsında en yaygın görülen ceza türlerinden biri kalebentliktir. Böylelikle XVIII. yüzyılda Osmanlı coğrafyasında, suçlular için hisar, zindan veya kale gibi yapılar kullanılmıştır. Konuya daha geniş perspektiften bakılırsa, suç tarihçilerinin görüş birliğine vardığı şekliyle, kadim zamanlara göre fiziksel cezaların günümüze yaklaştıkça

---

¹⁴ Uğur Koca, *17 Numaralı Kalebend Defterine Göre Hicri 1182-1188 (M. 1768-1774) Yılları Arasında Osmanlı'da Suç, Suçlu, Hapishaneler ve Cezalar*, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Danışman: Doç. Dr. Ömer İşbilir, İstanbul 2015, s. 52.

¹⁵ Ferit Devellioğlu, *Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lugat*, Aydın Kitabevi Yayınları, Ankara 2002 s. 483.

¹⁶ Nihat Erim, “Osmanlı İmparatorluğu'nda Kalebendlik Cezası ve Suçların Sınıflandırılması Üzerine Bir Deneme”, *Osmanlı Araştırmaları Dergisi: The Journal of Ottoman Studies*, 4, İSAM Yayınları, İstanbul 1984, s. 81

¹⁷ Koçak, *a.g.e.*, s. 173.

XVIII. YÜZYILDA RUSÇUK KAZÂSI ÖRNEĞİNDE OSMANLI CEZA HUKUKU VE UYGULAMALARI

azaldığı ve maddi tazminat veya özgürlük kısıtlayıcı ceza türünün daha yaygınlaştığı gerçeği de bu durumu destekleyen başka bir açıklamadır.¹⁸

Yalnız ilginç olan nokta adam öldürme suçunda kısas cezasının tatbik edilmemesidir. Bunun nedeni büyük oranda öldürme ve yaralama suçları için diyet cezası ile davanın sonuçlanması olabilir. Şer'iyye sicillerinden tespit edilen hapis cezasının verildiği yani soruşturmanın başlağı davalardaki suçlar ise dokuz olayda eşkıyalık, üç olayda asker firarı ve bir olayda da yerel yöneticilerin devlet görevini suistimallerdir.

Şer'iyye sicillerinde suçluların gönderildiği kale bilgileri kaydedilmiştir. Rusçuk, Tulça ve Yergöğü kaleleri, Rusçuk kalebendleri için tercih edilmiş kalelerdir. Kale seçiminde suçun işlendiği yere yakın olması önemlidir. Bu seçim, ulaşımın zahmetli ve meşakkatli olduğu bir dönem için akla yatkın görülmektedir. Ayrıca, suçluyu daha rahat kontrol etme ve suçlunun kaçma riskini azaltmak da yakın bölge kalelerini tercih etmek için başka nedenler olmuştur.

Rusçuk mahkemesinde birden çok ceza türünün bir kişiye verildiği görülmüştür. Bu kişi yüz kızartıcı suç işleyen bir im olup kalebendlik ve meslekten men cezalarına çarptırılmıştır. Mesih Mahallesi İmamı Müteseyyid Abdullah'ın davalı olduğu hükmün tarihi 5 Zilhicce 1150/26 Mart 1738'dir. Davacı, mahalle ahalisidir. Hükme göre, imam, çocuklara cinsel tacizde bulunmaktadır ve ilgili davadan önce de yargılanmıştır. Fakat bu dava veya davalar ile aldığı cezalarla ilgili bilgiye ulaşılmamıştır. Ancak kendisi çocukları taciz etmeye devam etmiştir. Bu davranışından dolayı karısı onu boşamıştır. İlgili dava bardağı taşıran son damla olmuş; imamın davası görülmüştür. Verilen hükme göre, imam, bakire bir kızın bekâretini bozmuştur. İmam, kızı nikâhladığını söyleyerek kendisini savunmuştur. Fakat imamın kızı evine gizlice götürdüğü ve kıza tecavüz ettiği anlaşılmıştır. Sonuçta imamın işine son verilip kendisi Rusçuk Kalesi'nde kalebend edilmiştir.¹⁹ Cinsel suçlar kapsamına girecek bu hükümde tecavüzcünün bir din adamı olması ayrıca düşündürücüdür. Zaten sahte seyyid anlamına gelen "müteseyyid" ifadesi de Rusçuk toplumu için bir "tahkir" sebebi olarak değerlendirilebilir.

¹⁸ Mitchel P. Roth, *Göze Göz: Suç ve Ceza'nın Küresel Tarihi*, (çev.) Barışhan Erdoğan, Can Yayınları, İstanbul 2017, s. 19

¹⁹ RŞS36, 70-168.

DUYGU TANIDI

Meslekten men cezasına dair bir diğ er örnek bazı yeniçerilerin askerlikten ihracıdır Evâil-i Recep 1127/3-12 Temmuz 1715 tarihli hüküm, bölgedeki çeşitli yerel yöneticilere gönderilmiştir ve yeniçerilerin ordudan firarını içerir. Hükme göre, görevli yeniçerilerin çoğu hizmet etmeyip, görev yerlerini terk etmiş ve emir verilmeden evlerine dönmüşlerdir. Verilen ceza askerlikten ihraç edilmeleri olmuştur. Bunun için Hasan Çavuş kazâya gönderilmiş, firar eden yeniçerilerin yakalanarak verilen cezaların uygulanması, kazâya iletilen mühürlü mektup gereği hareket edilmesi emredilmiştir.²⁰

Şüphesiz ceza çeşitleri içerisinde en ağır bir insanın yaşamına son vermek demek olan idamdır. İncelenen belgelerde en az rastlanan ceza çeşididir. XVIII. yüzyılda Rusçuk'ta en çok idam cezasına çarptırılan eşkıya olmuştur. Ardından eşkıyalık türünden faaliyetlerde bulunan, görevlerini suiistimal eden ve reaya zulmeden yerel yöneticiler gelmektedir. Örneğin, beş ekmekçi zımmı; mahkemedeki yaklaşık bir sene önce, Silistre'den Maçin'e giderken ordu için çeşitli emtia tedarik etmişlerdir. Rusçuk subaşı Mehmet, savaşa giden ordunun gereksinimlerini sağlayan görevlileri yakalayıp hapsedmiş ve onlara günlerce işkence etmiştir. Üstelik paralarını da gasp etmiştir. Evahir-i Rebi'ülâhır 1204/ 7-16 Ocak 1790 tarihli hükme göre, olayı mübaşir Abbas'ın teftiş etmesi, subaşı hakkında yapılan suçlamalar doğru ise onun idam edilmesi emredilmiştir.²¹

İdam cezası verilen diğ er örnekte eşkıya bir boyarın evini basıp malını yağmalamıştır.²² Çünkü bu eylemlerin zararları, toplumda yarattıkları yıkımlar son derece büyük olmuş, güvenlik açığı yaratmıştır. Konuyla ilgili başka çarpıcı bir örnek olan kazânın namlı eşkıyası İsmilli Ali, Laz Ömer ve Arnavut Veysel hakkındaki bilgiye, kazâya gönderilen padişah fermanı sayesinde ulaşılmıştır. Söz konusu eşkıya, atlı olarak seksen kişilik bir grupla Maçin Köprüsü'nden ve Tuna'dan geçip Eflak ve Boğdan köylerine gelmişler; eşkıyalık yapmışlar; sonra da firar etmişlerdir. Fermanda idam cezası emredilmiş²³; fakat bu cezanın uygulanıp uygulanmadığı yazmamakla beraber, bu cezanın padişah emri olması-eğer eşkıya yakalanabilmiş ise-sebebiyle yerine getirileceği düşünülebilir.

---

²⁰ RŞS52, 89-42b.

²¹ RŞS39, 15b-115.

²² R-37, 24b-87.

²³ RŞS8, 29-112.

XVIII. YÜZYILDA RUSÇUK KAZÂSI ÖRNEĞİNDE OSMANLI CEZA HUKUKU VE UYGULAMALARI

İdam cezasından başka İslam hukukunda bulunan, yaralama ve öldürme olayları için geçerli olan kısas cezası da Osmanlı Devleti'nde yaygın olmamakla beraber uygulanan bir ceza türü olmuştur. Fakat söz konusu dönemde Rusçuk'ta tutulmuş kadı defterlerinde yer alan hükümlerde bu ceza türüne rastlanmamıştır. Bunun sebebi fiziksel suç kapsamına giren yaralama ve öldürme davalarında cezanın dem-i diyet parasına çevrilmesidir. Çünkü İslam hukukunda adam yaralama veya öldürme suçlarında üç durum söz konusudur. Bunlar şöyledir: Kisas, dem-i diyet bahası ve maktulün yakınlarının, suçluyu karşılıksız affetmesi. Şer'iyye sicillerinde dem-i diyet hakkı talebinin maktulün yakınları tarafından kullanılmak istenmesi sıkça karşılaşılan bir durumdur. Kayıtlarda kısas cezasının olmaması ve diyet cezası verme yönünde bir isteğin bulunması, XVIII. yüzyıl Manastır bölgesi için de geçerlidir.²⁴ Dem ve diyet, maddi cezalar içinde düşünülebilir. Konuyla ilgili ayrıntılı bir örnek, Çernovi Köyü ahalisine karşı acılı bir annenin ölen çocuğu hakkında açtığı davada görülmektedir. Anne, Rusçuk'un Tutrakan nahiyesine bağlı Hotinçe Köylü Seyyid Mustafa kızı Fatma adlı kişidir. Anne Fatma'nın, Hicri 1155/Miladi 1742-43 senesinde, şabb-ı emred (bıyığı, sakalı henüz çıkmamış olan delikanlı. Devellioğlu, 2002: 974) Mehmed oğlu Hasan oğlu Memiş adlı oğlu, Hotinçe Köyü'nden Seyyid Hasan'ın atını (bargir) Ziştovi Kasabası'na götürmek için almıştır. Çocuk, Çernovi Köyü'nde atı ile giderken Kebirbaş denilen bölgede ölmüştür. Bölgeye, Mehmed oğlu Mevlana Mustafa Efendi gönderilmiştir. Yapılan inceleme sonucu çocuğun, sol kolu ve alınının yaralandığı tespit edilmiştir. Bu da demektir ki ortada bir cinayet durumu vardır. Çocuğun veraseti annesi Fatma'ya kalmıştır. Anne Fatma "ölümün diyetini Çernovi ahalisinden isterim" şeklinde beyanda bulunmuş ve isteği kabul edilmiştir.²⁵ XVIII. yüzyıl Rusçuk şer'iyye sicillerine göre, yaralama ve cinayet (darb ve katl) suçlarına verilen en yaygın ceza dem ve diyet ödemek olmuştur.

Suç türüne göre verilen ceza da değişmektedir. İslam ceza hukukunun işlenmesine dair çeşitli davaların bulunduğu Rusçuk şer'iyye sicillerinde görülen bir ceza çeşidi de müsaderedir. Böylelikle devlet, haksız kazancı önlemek istemiştir. Müsadere, devlet tarafından hazineye gelir kaydetmek veya bir süre koruma altına almak üzere ceza veya tedbir olarak söz konusu mala el konulmasıdır. Özellikle kamu görevlilerinin haksız şekilde elde ettikleri gelir ya da emlak bulunması durumunda müsadere uygulanmıştır.²⁶

²⁴ Koçak, 2019: 199.

²⁵ RŞS38, 93b-95a.

²⁶ Ahmet Akgündüz, *Osmanlı Tarih ve Hukuk İstihlaları Kamusu*, Osmanlı Araştırmaları Vakfı, İstanbul 2018, s. 910.

DUYGU TANIDI

Örneğin, Rusçuk'taki yerel yöneticilere, 4 Şaban 1204/ 19 Nisan 1790 tarihinde gönderilen hüküm tipik bir müsadere örneğidir. Hükme göre, Rusçuk ve Yergöğü Menzil Emni Hacı Hüseyin'e menzil işlerini idare etmesi için merkezden iki defa on bin kuruş gönderilmiştir. Hacı Hüseyin ise işini yapmamış ve parayı kendisi için harcamıştır. Kendisinden ödemeyi yapması beklenmektedir. Devlet, bu iş için mübaşir görevlendirmiş ve mübaşirin Hacı Hüseyin'in sahip olduğu çiftlik, eşya, dükkân, nakit parası varsa el koyması ve senet yapmasına karar vermiştir.²⁷

XVIII. yüzyıl Rusçuk mahkemesinde nadir olarak cezalar bir müddet sonra affedilmiştir. Bununla ilgili örnek Zıstovi'nin Tekfur köyünden yeniçerilik iddiasında bulunan İbrahim Çavuş hakkındadır. İbrahim Çavuş, nedeni bilinmeyen bir şekilde, bölgede tahrir yapan görevli vekili darp etmiş, karısını köyden kaçırmıştır. Evâsıt-ı Ramazan 1121/ 13-22 Kasım 1709 tarihinde görülen davada, İbrahim Çavuş'un yakalanıp Rusçuk Kalesi'nde kalebend edilmesi cezası verilmiştir.²⁸ Gerçekten de suçlu yakalanmış ve cezasını çekmeye başlamıştır. Fakat İbrahim Çavuş bu kalede halini düzeltmiş olmalı ki Rusçuk'a, kendisinin serbest bırakılması için, Evâsıt-ı Zilka'de 1121/ 11-20 Ocak 1710 tarihinde, bir buyruldu gönderilmiştir. Suçlu olan İbrahim Çavuş, kalebend cezasından iki ay sonra kurtulmuştur.

Şer'iyye sicillerinde XVIII. yüzyılda ahlaka mugayir suçlar için uygulanan mahalleden ihraç hakkında münferit bir örnek vardır. Bu ceza türü Osmanlı Devleti zamanında, toplumun genel ahlakını koruma sebebiyle verilir. İlgili hükümde suçlu, eşkıya Abdal oğlu Muhammed Sipahi'dir. Hükme göre, Rusçuk kadısı İstanbul'a arz göndermiş ve bunun sonucunda kadıya ve mütesellime merkezden emir iletilmiştir. Sipahi; etrafa zarar vermekte, gece-gündüz eşkıya ile içki içip çiftliğinde katilleri saklamakta, gizli ve açık, kazâ sakinlerinden bazılarının mal ve eşyasını çalmakta; bazı kişileri de darb edip, hizmetinde kullanmaktadır. Tarihi belli olmayan bu davada ceza kesin olup, köyden ihraçtır. Fakat sipahinin olaydan sonra nerede yaşayacağı belli değildir.²⁹ Mahalleden ihraç, suçlunun yaşadığı kazâ ahalisi için rahatlatıcı bir ceza olmakla beraber, Muhammed Sipahi'nin nereye gittiği ve suç işlemekten vazgeçip vazgeçmediği ise merak konusu olarak kalmıştır.

---

²⁷ RŞS39, 32a-32b/ 131-132.

²⁸ RŞS5, 36a-137.

²⁹ RŞS52, 26a-56.

XVIII. YÜZYILDA RUSÇUK KAZÂSI ÖRNEĞİNDE OSMANLI CEZA HUKUKU VE UYGULAMALARI

Osmanlı Devleti'nin klasik ve sonrası döneminde, devlet suç olgusunu en aza indirmek ve suçluları yakalamak için reayaya da bir takım sorumluluklar vermiştir. Böylelikle toplumun şahsiyetleri birbirlerinden sorumlu tutulmuşlar ve devlete yardım ederek toplumsal barışın tesis edilmesine katkıda bulunmuşlardır. Bu uygulama kapsamına giren iki olgu vardır: Kefalet ve nezir.

Kefalet, en geniş anlamıyla birbirinden sorumlu olma halidir. Ortak bir yaşam veya faaliyet alanında bulunan şahısların birbirlerine ve devlete karşı çeşitli sorumlulukları paylaşmalarını ifade eden kefalet sistemi, Osmanlı resmi uygulamasında ve sosyal hayatında mevzuat gereğidir.³⁰ Yöneten ve yönetilen kesimden herkesin bir kefilidir. Bu uygulamaya “kefil-i müteselsile” denmiştir. Kefalet sistemiyle, bireylerde yaşadıkları topluma sorumluluk duygusu artmıştır.³¹ Kefalet uygulamasının, insanları birbirinden sorumlu tutarak yardımlaşmayı çoğaltıp cemaat bilinci oluşturması, belki de onun en önemli ve etkili özelliğidir. Osmanlı Devleti'nin kefaletle verdiği önem, zanlı olan şahısların kendilerine kefil bulamazlarsa hapsedilmeleri, hapiste bulunan suçluların ise soruşturma ve yargılama sürecinden sonra suçsuz bulunsalar bile ancak birbirlerine kefil olduktan sonra serbest bırakılmaları uygulamalarında da görülmektedir.³²

Rusçuk şer'i mahkemesinde kefalet uygulamasını görmek mümkündür. Cami önünde gerçekleşen olay kefalet sisteminin Osmanlı özelindeki tipik bir örneğidir. Bu davada davalı Vetova Köyü sakinleri, davacı da Bayraktar oğlu Mustafa'dır. Hükme göre, Vetova Köyü Camii önünde, Mustafa'nın yakını haksız yere katledilmiştir. Merkez, köy sakinlerinin katili bulmaları, katili saklamaları durumunda ise bir müfettişin, köyden on kişiyi Vidin Divanı'na çıkartacağı kararını vermiştir.³³ Çünkü Osmanlı Devleti'nde herkes herkesten sorumludur. Bu uygulama devletin reayayı suça karşı savunduğu belki de en etkili tavidir.

Reayanın aktif olarak görev aldığı diğer uygulama nezirdir. XVIII. yüzyıl eşkıyası ile baş etmede devletin uyguladığı yöntemlerden olan nezir, büyük olaylarda çözüm yolu olarak düşünülmüştür. Bölgede yaşayanların

³⁰ Tahsin Özcan, “Osmanlı Mahallesi Sosyal Hayatı ve Kontrol Sistemi”, *Marife: Bilimsel Birikim*, Cilt 1, Sayı 1, 2001, s. 132.

³¹ Koçak, *a.g.e.*, s. 168.

³² Muhammed Yazıcı, *Osmanlı Klasik Dönem Hukuku'nda Suç ve Ceza: Anadolu'da Kamu Düzeni*, Yeditepe Yayınları, İstanbul 2019, s. 273-277.

³³ RŞS8, 62-248.

DUYGU TANIDI

birlikte hareketini sağlayan nezir, fesat çıkarmak isteyenlere fırsat verilmemesi için devletin kullandığı etkili ve maddi yönü bulunan bir uygulamadır.

Nezir, Türkçe’de “adak” ifadesiyle kullanılır. Terimsel olarak dinen sorumlu olmadığı halde kişinin kendi isteğiyle üzerine vâcip kıldığı ibadet demektir.³⁴ Kamu düzenini sağlamak adına uygulanan nezir, bir çeşit ceza olup caydırıcı niteliği haizdir. Çalışma ile bağlantılı olan manası ise nezir veya nezir akçesi olarak kaynaklarda geçmekte olup, bir kazâ halkının devlete karşı tavırlarından dolayı verdikleri ceza parasıdır. Bununla beraber imparatorluğun farklı yerlerinde XVIII. yüzyılda nezir uygulamasının Rusçuk’taki benzer olaylar için kullanıldığı görülmektedir. Örneğin, aynı dönemde Çukurova’da eşkıyalık ve konargöçerlerin kontrolü için, Çorum Sancağı’nda oluşan eşkıyalık olaylarını önlemek için nezir uygulanmıştır.³⁵

Nezir uygulamasının Rusçuk’taki örneği, zamanının ünlü eşkıyası olan Çelebi oğlu Seyyid Mehmed, Kadeş oğlu Ali ve otuz bir arkadaşı hakkındadır. Kazâda bozgunculuk yapan bu eşkıya, 13 Cemâziyelevvel 1193/29 Mayıs 1779 tarihinde kazâyı karıştırmış, kaosa sebep olmuş ve elbette olaylardan sonra firar etmişlerdir. Bunun üzerine merkezden gelen emre göre kazâ sakinleri eşkıyanın yakalanması için nezre bağlanmıştı. Söz konusu nezir, kazâ ahalisinin verdiği vaatler ve bunların yasal olarak kayda geçirilmesi şeklinde olmuştur. Bu şartlara göre, kazâda bozguna sebep olan eşkıyanın firar etmeleri sebebiyle beldenin güvenliğinden sorumlu paşanın verdiği yeni düzene aykırı hareket eden olursa bu kişiler tüm ahalinin kararı ile yakalanıp zabıtlere teslim edilecektir. Eğer eşkıya kazâyı gelir ise fakirleri ve ahaliyi korumak için kasabanın ayan ve eşrafı zorluğu birlikte göğüsleyecektir. Buna binaen ahali de kendi aralarındaki münakaşalara son verdiğini, bundan sonra eşkıya beldeye gelecek olursa ilgililerle işbirliği içinde olacaklarına dair söz vermiştir. Ayrıca ahalden herhangi biri bu zor görevi yerine getirmese otuz bin kuruş nezir ödeyeceklerdir.³⁶

³⁴ Ahmet Özel, “Nezir”, *DİA*, 1, İstanbul 1988, s. 337.

³⁵ Cemal Çetin, “Kamu Düzeninde Alternatif Bir Yöntem: Nezir”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt 8, Sayı 36, 2015, s. 289.

³⁶ RŞS8, 32-123.

XVIII. YÜZYILDA RUSÇUK KAZÂSI ÖRNEĞİNDE OSMANLI CEZA HUKUKU VE UYGULAMALARI

Sonuç

Mahkeme kâtibi tarafından yazılan şer'iyeye sicilleri, Osmanlı ceza hukukunun işleyişini, uygulamalarını göstermektedir. Fakat her dava kadının kararını içermediğinden bu durum kısıtlıdır. Bu sebeple genelleme yaparken ihtiyatlı olmalı, ilgili kaynağı kendi bağlamı içinde değerlendirmelidir. Bu açıdan rahatlıkla söylenebilir ki Rusçuk'ta adalet sağlanmaya, suçluya suçu nispetinde ceza vermeye ve onu ıslah edip toplumsal düzeni korumaya azami gayret edilmiştir. Bazen yönetici sınıfından suçluları meslekten men eden, bazen eşkıya idam eden, kadı ve merkez, işbirliği içinde, ehl-i örfün yardımıyla güvenlik adına gerekli uygulamaları yerine getirmişlerdir.

Şer'iyeye sicillerinde, cezalar hakkında bütünsel bilgi bulmak zordur. Ayrıca cezanın infaz edilip edilmediğine dair kanıt bulabilmek her zaman mümkün olmamaktadır. Ancak suçlu kişilere verilen cezalar hakkında kaydedilen davalar sayesinde İslam hukukunun işlendiği söylenebilir.

XVIII. yüzyılda Rusçuk'ta her şeyin yolunda gittiğini söylemek mümkün değildir. Suç oranlarının, özellikle yüzyılın sonuna doğru artış gösterdiği görülmüştür. Bu bağlamda eşkıya üzerinde ayrıca durmak gerekmektedir. Çünkü eşkıya dönemin en zorlu ve zararlı gerçeğidir. Yüzyıl boyunca artarak devam eden eşkıya faaliyetlerine karşı sert önlemler alınmış; fakat bir türlü önüne geçilemeyen bir fesad yuvası olarak yaşamaya devam etmiş olan eşkıya, firar etmek ve taşra yetkililerinden kaçmak çözümünü bulmuştur. Hükümlerde çoğu dava bu firar meselesi ile ilgilidir.

Çeşitli suçlara çeşitli cezaların tatbik edildiği kazâda, İslam hukukunun uygulanıp uygulanmadığı; başka bir deyişle Osmanlı hukukunun şer'iliği meselesi hakkında yorum yapabilmek için toplanan veriler yeterli değildir. Fakat şu bir gerçektir ki dem ve diyet uygulaması ile eşkıyayı idam etme gibi İslam hukukunun nasslarla öngördüğü cezalar, Rusçuk'taki şer'i mahkeme tarafından tatbik edilmiştir.

Önemli olan diğer bir konu ise cezaların caydırıcılığı meselesidir. Ne yazık ki devlet ne kadar otoritesini sağlamlaştırmaya çalışsa da yüzyılın sonuna doğru artan ceza oranları bu durumun gerçekleşmediğini ortaya koymaktadır. Bu sebeple ceza hükmü giyen suçlu kesimi ile hukuk uygulayıcıları arasındaki gerilim yüzyıl boyu sürmüştür. Elbette cezaların caydırıcı olmamasında suçlunun şahsi özellikleri de etkilidir. Bununla beraber, devletin Rusçuk'taki varlığı daha silik veya etkisiz olsaydı, suç

DUYGU TANIDI

oranları ve cezalar, sayısal olarak daha çok ve daha çeşitli olurdu. Nitekim yüzyıl boyunca incelenen ceza davaları -ihtiyatlı bakmayı elden bırakmayarak- nispeten azdır. Ayrıca Rusçuk kadıları da görevlerini yapmışlar ve münferit birkaç olay dışında yolsuzluk veya ahlak dışı konulara tenezzül etmemişlerdir. Bununla beraber bu oransal değerlendirme mahkemede ki ceza hükümleri açısından yapılmıştır. Suç işleme oranları da bu sebeple ceza davaları ile sınırlandırılmaz. Bazı hükümlerde soruşturmanın başlatılması gündeme gelmiştir.

Doğu devletlerinin siyaset felsefesinin temelini adalet olgusu teşkil eder. Bu bağlamda İslam ceza hukukunun, caydırıcı, ıslah edici ve toplumsal güveni sağlamayı amaç edici yönü önemlidir. XIII. yüzyılın sonlarından itibaren uzun seneler varlık gösteren Osmanlı İmparatorluğu'nda da adalet konusundaki hassasiyet, gerek teorik bilgiyi sağlayan fıkıh kitapları ve gerek şer'î mahkemelerde kendini göstermiştir. Çünkü bir Doğu medeniyet halkasındaki Osmanlı Devleti için devletin devamı adaletle sağlanır. Bu halka içindeki XVIII. yüzyıl Rusçuk şer'î mahkemesi de zaman zaman merkezin yardımı ve yol göstermesiyle birlikte aktif olarak çalışarak toplumsal düzeni sağlamak ve korumak için uğraşmıştır. Çalışmada görülmüştür ki; bu Osmanlı kazâsı çağının gerçeklerinden ve zorluklarından kaçamamış; bununla beraber var olmaya devam etmiştir.

KAYNAKÇA

Arşiv Kaynakları

Rusçuk Şer'îyye Sicili, R5, R51, R52, R6, R7, R36, R38, R37, R8, R9, R39, Bulgaristan Milli Kütüphanesi Oryantal Bölümü, St. Cyril and Methodius National Library of Bulgaria Natsionalna Biblioteka Sv Kiril i Metodiy (NBKM).

Araştırma ve İnceleme Eserler

AKGÜNDÜZ, Ahmet, *Osmanlı Tarih ve Hukuk İstılahları Kamusu*, Osmanlı Araştırmaları Vakfı, İstanbul 2018.

XVIII. YÜZYILDA RUSÇUK KAZÂSI ÖRNEĞİNDE OSMANLI CEZA HUKUKU VE UYGULAMALARI

AYDIN, Mehmet Akif, “Osmanlı Hukukunun Genel Yapısı ve İşleyişi”, *Türkler*, Cilt:10, (ed.) Hasan Celal Güzel, Kemal Çiçek, Salim Koca, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2014, ss. 15-20.

———, *Osmanlı Hukuku: Devlet-i Aliyye'nin Temeli*, İSAM Yayınları, İstanbul 2020.

BAYRAK FERLİBAŞ, Meral, “Rusçuk Cami Vakıflarına Örnekler”, *Osmanlı İdaresinde Bir Balkan Şehri: Rusçuk*, (ed.) Meral Bayrak Ferlibaş, Yeditepe Yayınları, İstanbul 2011, ss. 227-268.

BAKIRJIEVA, Teodora, YORDANOV, Stoyan, *Rusçuk Alan ve Tarih: 14. Yüzyılın sonu ve 19. yy 70'li yılları*, Bölgesel Tarih Müzesi, Rusçuk 2001.

ÇETİN, Cemal, “Kamu Düzeninde Alternatif Bir Yöntem: Nezir”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt 8, Sayı 36, 2015, ss. 287-310.

ÇOLAK, Kamil, “Rusçuk ve Çevresinde Eşkıyalık ve Asayiş Meselesi (XVII. YY.)”, *Osmanlı İdaresinde Bir Balkan Şehri: Rusçuk*, (ed.) Meral Bayrak, Yeditepe Yayınları, İstanbul 2011, ss. 109-143.

DEVELLİOĞLU, Ferit, *Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lugat*, Aydın Kitabevi Yayınları, Ankara 2002.

ERİM, Nihat, “Osmanlı İmparatorluğu’nda Kalebendlik Cezası ve Suçların Sınıflandırılması Üzerine Bir Deneme”, *Osmanlı Araştırmaları Dergisi: The Journal of Ottoman Studies*, 4, İSAM Yayınları, İstanbul 1984, ss. 79-88.

FAROQHI, Suraiya, “Merkezî Devletle Başetmek, Yerel Güçlerle Başetmek: 16. Yüzyıldan 19. Yüzyıl Başlarına Osmanlı Bölgeleri ve Ayan”, *Osmanlılar ve Balkanlar: Bir Tarihyazımı Tartışması*, (der.) Fikret Adanır, Suraiya Faroqhi, İletişim Yayınları, İstanbul 2015, ss. 403-436.

IVANOVA, Svetlana, *Aydınlanma: 17. ve 18. yy. Ruse Belediyesi Öncesi Döneme Doğru*, Ulusal Kütüphane ‘Kiril ve Metody’, Rusçuk t.y.

KAÇAN ERDOĞAN, Meryem, BAYRAK FERLİBAŞ, Meral, ÇOLAK, Kamil, *Rusçuk Ayanı: Tirsiniklizade İsmail Ağa ve Dönemi (1796-1806)*, Yeditepe Yayınları, İstanbul 2009.

DUYGU TANIDI

KAÇAN ERDOĞAN, Meryem, “Rusçuk Kalesi”, *Osmanlı İdaresinde Bir Balkan Şehri: Rusçuk*, (ed.) Meral Bayrak Ferlibaş, Yeditepe Yayınları, İstanbul 2011, ss. 21-55.

KOCA, Uğur, *17 Numaralı Kalebend Defterine Göre Hicri 1182-1188 (M. 1768-1774) Yılları Arasında Osmanlı'da Suç, Suçlu, Hapishaneler ve Cezalar* Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Danışman: Doç. Dr. Ömer İşbilir, İstanbul 2015.

KOÇAK, Zülfiye, *Manastır'da Hukuk ve Adalet Uygulamaları: 1700-1730*, Gece Akademi, İstanbul 2019.

ÖZCAN, Tahsin, Osmanlı Mahallesi Sosyal Hayatı ve Kontrol Sistemi, *Marife: Bilimsel Birikim*, Cilt 1, Sayı 1, 2001, ss. 129-151.

ÖZEL, Ahmet, “Nezir”, *DİA*, 1, İstanbul 1988, ss. 337-340.

ROTH, Mitchel P., *Göze Göz: Suç ve Ceza'nın Küresel Tarihi*, (çev.) Barışhan Erdoğan, Can Yayınları, İstanbul 2017.

TANIDI, Duygu, *R-3 Numaralı Rusçuk Şer'iyeye Sicilinin Çeviriyazısı ve Tahlili (H. 1093-1100/M. 1682-1688)*, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Danışman: Doç Dr. Meryem Kaçan Erdoğan, Eskişehir 2013.

YAZICI, Muhammed, *Osmanlı Klasik Dönem Hukuku'nda Suç ve Ceza: Anadolu'da Kamu Düzeni*, Yeditepe Yayınları, İstanbul 2019.